

1920—30s are introduced into the scholarship. The article's findings show that F. Dudko's publications were published under the pseudonym of Did Yakiv in the «Vidrodzhennia» newspaper. We have elucidated the facts of F. Dudko's collaboration with newspapers and magazines «Vidrodzhennia», «Zhyttia i Znannia», «Nazustrich», «Nash Prapor», «Nashe Slovo», «Nedilia», «Rada», «Ukraiina», «Ukrainskyi Holos» and others as well as the participating in the creation of the «Izhak» magazine, editing of «Horokhivski Visti», «Kovelske Slovo» and others. More than 190 of his journalistic texts have been identified and introduced into scholarly circulation. Their bibliographic checklist has been compiled. The article analyzes the problematic-thematic spectrum and genre palette of the journalistic heritage of F. Dudko. It is highlighted that he mainly used such an artistic and journalistic genre as a feuilleton. He raised the problems of the absence of Ukraine in the information space of Europe. Additionally, F. Dudko stressed the importance of such Ukrainian mass media that would promote the idea of Ukrainian statehood, as well as honestly inform abroad about the developments in Ukraine. He highlighted the dominance of the Russian and Ukrainian-language anti-Ukrainian press. The journalist also drew attention to the issues of quality of written language, the culture of proper quoting texts of other authors (academic integrity) and so on. We conclude that F. Dudko left an invaluable journalistic and publicistic legacy, which yet requires its rigorous bibliography, systematization and rethinking.

Keywords: Fedir Dudko, the Ukrainian press, journalistic and editorial activities.

УДК 32-051(477)"18/19"

Ольга Катола

СЕРГІЙ ШЕЛУХИН (1864—1938): ІНТЕЛЕКТУАЛ-
ДЕРЖАВНИК НА СЛУЖБІ УКРАЇНИ

DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9\(27\)-22](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2019-9(27)-22)

Досліджено громадсько-політичну, державницьку та наукову діяльність Сергія Шелухина в контексті історичних реалій кінця XIX — першої третини XX ст., з'ясовано наповненість його творчого, літературного, доробку. Акцентовано місце і роль вченого у

Національно-визвольних змаганнях 1917—1921 рр., його внесок у громадсько-політичне життя української еміграції. Подано огляд його публікаторської діяльності та співпраці з українськими й зарубіжними пресовими виданнями.

Ключові слова: Сергій Шелухин, Українська Центральна Рада, суспільно-політична діяльність, державницька ідеологія, українське право, еміграція, наукові праці, публіцистика, літературна творчість.

Після поразки Національно-визвольних змагань 1917—1921 рр. проминули драматичні десятиріччя перебування української нації в умовах тоталітарної комуністичної системи. Визначні діячі — творці нової, незалежної і демократичної, України — опинилися не те що на маргінесі тогочасних наукових досліджень — їх намагалися стерти з пам'яті сучасників і наступних поколінь українства. Лише після здобуття Україною незалежності науковці отримали можливість досліджувати державницьку, суспільно-політичну, наукову, публіцистичну діяльність, творчий доробок особистостей, причетних до масштабних і доленосних зрушень в історії України, намагаючись втілити у життя споконвічні мрії та сподівання народу.

Серед цих діячів — державник, вчений-правник, історик, дипломат, публіцист Сергій Шелухин, багатогранний внесок якого у процес національно-культурного розвитку важко переоцінити. Сучасна історіографічна наука збагачена дослідженнями, які достатньо в повному обсязі розкривають життєвий шлях та наукові й творчі досягнення цієї надзвичайно цікавої й неординарної особистості, що відіграла важливу роль в один із найдраматичніших періодів історії України.

Важливим поштовхом до активного і поліаспектного вивчення діяльності визначних політиків-державників послужило розпорядження президента України Леоніда Кучми «Про відзначення 85-ї річниці утворення Української Центральної Ради» від 5 березня 2002 р. Початок XXI ст. ознаменувався появою цікавих досліджень означеного періоду, в яких, зокрема, акцентувалася постать діяльного розбудовника Української держави, визначного державника й історика, творця публіцистичних текстів й художніх творів С. Шелухина. До кола науковців, які вивчали цю проблематику, належать

Л. Ващук [2], М. Гетьманчук [4], О. І. та Я. О. Домбровські [5], І. Дружкова [6], В. Потульницький [9], Г. Стрельський, А. Трубайчук [10], Я. Турчин [11], О. Яцишина [12]. Ця тема у більш інформаційно-енциклопедичному контексті розроблялася І. Бегеєм [1], В. Верстюком і Т. Осташко [3], М. Комарицею [7], С. Наріжним [8] та ін.

Після закінчення Лубенської класичної гімназії 1883 р. юнак вступив до Університету св. Володимира у Києві на фізико-математичний факультет, але вже 1885 р. продовжив студії на юридичному факультеті. Його студентські дослідження, так би мовити, «на стику наук» засвідчили широкий діапазон зацікавлень і наукову допитливість.

Завершивши університетські студії, упродовж 1888—1893 рр. С. Шелухин обіймав різні посади в Єлисаветградському окружному суді. Високий професіоналізм та компетенція сприяли успішному розвитку його юридичної кар'єри: слідчий з особливо важливих справ, почесний мировий суддя Кам'янець-Подільської округи (з 1893 р.), товариш прокурора Кишинівського окружного суду (з 1902 р.). А ще — викладання юридичних дисциплін у класичних гімназіях, реалізація наукових захоплень, активна робота в Одеському юридичному товаристві... Після переїзду до Одеси 15 років присвятив юридичній практиці.

Під час знаменних подій 1917 р. С. Шелухин засвідчив чітку громадянську позицію і палку відданість національній справі, створивши з однопумцями й очоливши Український революційний керівничий комітет, до складу якого ввійшли представники українських організацій і партій.

Суспільно-політична діяльність С. Шелухина отримала новий імпульс після обрання його членом Української Центральної Ради від Херсонського краю. У Києві він працював також як член Центрального комітету Української радикально-демократичної партії (від червня 1917 р. — Українська партія соціалістів-федералістів). Необхідно наголосити, що на початку 1917 р. С. Шелухин, очоливши позапартійну фракцію самостійників, виступив проти політики соціалістів-федералістів, які підтримували ідею автономії України у складі майбутньої Російської федерації. Його ідеалом та метою як українського політика було створення Української незалежної

держави. Для вирішення цього питання він розробив концепцію історико-юридичних підстав. Однак лідери УЦР, займаючи на той час іншу позицію щодо державно-політичного майбутнього України, не скористалися пропонованою можливістю втілити законне право народу на незалежність, матеріалізовану у власній державі.

Після прийняття закону про Генеральний суд як найвищу судову установу Української Народної Республіки С. Шелухин, незважаючи на складні взаємини з політичним керівництвом УНР у січні 1918 р. був обраний одним із його восьми членів. Варто зазначити, що концепція історико-юридичного права відновлення української державності успішно посприяла міжнародному визнанню УНР представниками країн Четверного союзу.

24 березня 1918 р. С. Шелухина призначено міністром юстиції УНР. Однак активна робота, пов'язана з масивом запланованих змін у судовій системі, зупинилася: він разом з О. Лотоцьким та В. Прокіповичем були відкликані УПСФ через неспроможність уряду проводити «реальну діяльність».

Гетьманський переворот 29 квітня 1918 р. не став нездоланною перешкодою для співпраці С. Шелухина з новою владою: попри опозиційність УПСФ щодо гетьманського уряду він діяльно працював для української державності. Упродовж 23 травня — 7 жовтня 1918 р. політик очолював українську мирну делегацію на переговорах з радянською Росією.

Після затвердження гетьманом Павлом Скоропадським закону про Державний Сенат Української Держави С. Шелухин був членом Цивільного Генерального суду Державного Сенату. Після відновлення УНР він знову обійняв посаду міністра юстиції (судових справ) у першому уряді Директорії, а також був Генеральним прокурором. У 1919 р. призначений членом української делегації на мирній конференції в Парижі.

У цьому контексті важливо зазначити, що для С. Шелухина Україна справді була «понад усе» — він будував державу, а не руйнував її через власні амбіції. Послідовний у своїх політичних поглядах, відверто та принципово захищаючи їх, С. Шелухин був одним із нечисленних діячів доби Української революції, які зігнорували обмежені партійні інтереси та приватні зацікавлення і змогли плідно працювати для добра України.

Після утвердження більшовицького режиму на теренах України С. Шелухин 1921 р. емігрував на Захід: спочатку проживав у Відні, згодом — у Празі. У закордонні він брав активну участь у громадсько-політичному житті української еміграції. У 1921 р. разом із політичними опонентами С. Петлюри заснував Всеукраїнський національний державний союз, у тому ж році очолив Українське товариство Ліги Націй. Ще одна важлива інституція була створена у Празі — Правниче товариство, діяльним членом якого також став вчений, оскільки серед його завдань акцентувався розгляд не тільки юридичних питань, а й історико-політичних, що загалом сприяло поступу національної справи. На еміграції він співпрацював з такими інституціями, як Музей визвольної боротьби України та Український національний музей-архів (Прага) (очолював наукову колегію). У його активі — тісна співпраця із Союзом українських журналістів (Відень), почесне членство у товаристві «Єдність» (Прага), представництво від Української автокефальної православної церкви.

В Українському вільному університеті у Празі обіймав посаду професора карного права, викладав політичну історію України та право. Упродовж 1928—1935 рр. — декан факультету права і суспільних наук, до 1938 р. — проректор УВУ. Працював також в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі (1924—1925 рр.).

У його творчому доробку — майже 100 ґрунтовних праць з різних ділянок науки (насамперед історії, юриспруденції, філології), студій, розвідок, численні статті й рецензії й відгуки. Серед них варто виокремити такі фундаментальні дослідження, як: «Варшавський договір між поляками і Петлюрою» (1926), «Історикоправні підстави української державности» (Вінніпег, 1929), «До вивчення “Руської Правди”» (Прага, 1929), «Звідки походять назви: Русини, Русь, Галичани, Малороси, Українці» (Прага, 1929), «Німецька колонізація на Україні» (Прага, 1938).

Історичні монографії С. Шелухина «Звідки походить Русь: Теорія кельтського походження Київської Руси з Франції» (Прага, 1929) та «Україна — назва нашої землі з найдавніших часів» (Прага, 1936) суттєво вплинули на спростування політичних фальсифікацій стосовно державних та етнічно-національних термінів в історичній тягlostі.

Перебуваючи на Херсонщині, С. Шелухин активно співробітничав з «Єлисаветградскимъ Вѣстникомъ», вміщуючи у ньому різноманітні матеріали про українське життя, як-от передові статті, статті про селянські справи у волості, фейлетони. Особливо важливими для читачів були статті юридичної тематики. Результати наукового пошуку, оформлені в публікаціях, отримували суспільний розголос, що сприяло конкретним реальним наслідкам. Двадцять розвідок на правничі теми, надруковані у пресі в зазначений період, засвідчують його ґрунтовну компетенцію, громадянську позицію, моральність переконань та мовну вправність. На зламі століть (1897—1902 рр.) часопис «Бессарабець» охоче надавав свої сторінки нарисам і статтям авторства С. Шелухина. Прагнення правника з'ясувати недоліки судової системи і юридичної практики викликало повагу громадянства і певною мірою доказово впливало на конкретні законодавчі акти (його рекомендації та пропозиції набували силу для змін та доповнень до юридичних документів).

Після переїзду до Одеси С. Шелухин зацікавлено співпрацював із журналом «Право» (Петербург) та газетою «Одесській Листокъ», де вміщував статті правової тематики. Цікаво відзначити, що у період Першої світової війни він редагував журнал «Листокъ Пчеловода», який був органом Одеського товариства сільського господарства.

Велику увагу С. Шелухин приділяв утвердженню української мови, насамперед — в царині освіти. Так, 1911 р. в освітньо-педагогічному журналі «Світло» друкувалися його статті означеної тематики, зокрема «Значення рідної мови для народності і творчості» (згодом вона вийшла у світ окремою відбиткою). Вже у повоєнний час у часописі «Шлях» опубліковано його працю «Наша пісня».

Перебуваючи на еміграції у Чехословацькій Республіці, С. Шелухин долучився до заснування «Вістника Народної Української Ради», співробітничав із журналом «На Переломі» (Відень) і кварталником «Немезіда» (Яблонне поблизу Варшави).

У міжвоєнну добу С. Шелухин активно співпрацював із літературно-науковим журналом християнської орієнтації «Дзвони», який виходив у Львові. Вміщені статті та інші матеріали позначені дискусійністю щодо певних статей Української Загальної Енциклопедії. У зазначений період на шпальтах багатьох пресодруків

публікувалися наукові праці і статті історико-політичної та державницької тематики.

Науково-творча спадщина визначного вченого-історика та державника, обсягова та різноаспектна за змістом, повинна стати об'єктом дослідження науковців.

1. *Бегей І.* Політичні портрети: Україна ХХ століття. Львів, 1996. Вип. 2. 35 с.
2. *Ващук Л. В.* Внесок ученого, історика, дипломата Сергія Шелухіна у розвиток українського правництва (За документами Центрального державного архіву зарубіжної україніки) // Архіви України. Київ, 2016. № 2. С. 40—48.
3. *Верстюк В., Осташко Т.* Діячі Української Центральної Ради: біограф. довід. Київ, 1998. 255 с.
4. *Гетьманчук М. П., Турчин Я. Б.* Сергій Шелухін: суспільно-політичні погляди на державотворчі ідеали. Львів, 2006. 214 с.
5. *Домбровський О. І., Домбровський Я. О. С. П.* Шелухін — правознавець, борець за українську державність // Правова держава. 2002. № 4. С. 201—207.
6. *Дружкова І. С.* Внесок Одеси і Український державотворчий рух 1917—1918 рр. (на прикладі діячів Центральної Ради та Гетьманату) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Історія. Вінниця, 2008. Вип. 14. С. 327—332.
7. *Комариця М.* Шелухин Сергій // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопед. слов. Львів, 1999. Вип. 6. С. 365—368.
8. *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919—1939. Київ: Вид-во ім. О. Теліги, 1999. 272 с.
9. *Потульницький В.* Сергій Шелухін // Історіографічні дослідження в Україні. Київ, 2003. Вип. 12. С. 267—283.
10. *Стрельський Г., Трубайчук А. М.* Грушевський, його сподвижники й опоненти. Київ: Четверта хвиля, 1996. 192 с.
11. *Турчин Я. Б.* Державотворчі аспекти української національної ідеї у теоретичній спадщині С. Шелухіна // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: зб. наук. пр. Львів, 2004. Вип. 15. С. 90—98.
12. *Яцишина О. Я.* Громадсько-політична та наукова діяльність С. П. Шелухіна: автореф. дис. ... канд. іст. наук. 07.00.01. Запоріжжя, 2004. 20 с.

References

1. Behei, I. (1996). *Politychni portrety: Ukraina XX stolittia*, Lviv, vyp. 2, 35 pp. (in Ukr.).
2. Vashchuk, L. V. (2016). Vnesok uchenoho, istoryka, diplomata Serhiia Shelukhina u rozvytok ukrainskoho pravnytstva (Za dokumentamy Tsentralnogo derzhavnogo arkhivu zarubizhnoi ukrainiky), *Arkhivy Ukrainy*, Kyiv, no 2, pp. 40—48. (in Ukr.).
3. Verstiuk, V. & Ostashko, T. (1998). *Diyachi Ukrainskoi Tsentralnoi Rady: biohr. dovid.*, Kyiv, 255 pp. (in Ukr.).
4. Hetmanchuk, M. P. & Turchyn, Ya. B. (2006). *Serhii Shelukhin: suspilno-politychni pohliady na derzhavotvorchi idealy*, Lviv, 214 pp. (in Ukr.).
5. Dombrovskiy O. I. & Dombrovskiy Ya. O. (2002). S. P. Shelukhin — pravoznavets, borets za ukrainsku derzhavnist, *Pravova derzhava*, no 4, pp. 201—207. (in Ukr.).
6. Druzhkova, I. S. (2008). Vnesok Odesy i Ukrainskiy derzhavotvorchyi rukh 1917—1918 rr. (na prykladi diyachiv Tsentralnoi Rady ta Hetmanatu), *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni M. Kotsiubynskoho*. Serii: Istorii, Vinnytsia, vyp. 14, pp. 327—322. (in Ukr.).
7. Komarytsia, M. (1999). Shelukhyn Serhii, *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: materialy do entsykloped. slov.*, Lviv, vyp. 6, pp. 365—368. (in Ukr.).
8. Narizhnyi, S. (1999). *Ukrainska emihratsiya. Kulturna pratsia ukrainskoi emihratsii 1919—1939*, Kyiv, Vyd-vo im. O. Telihy, 272 pp. (in Ukr.).
9. Potulnytskyi, V. (2003). Serhii Shelukhin, *Istoriografichni doslidzhennia v Ukraini*, Kyiv, vyp. 12, pp. 267—283. (in Ukr.).
10. Strelskyi, H. & Trubaichuk, A. (1996). *M. Hrushevskiy, yoho spodvyzhyky y oponenty*, Kyiv, Chetverta khvyliya, 192 pp. (in Ukr.).
11. Turchyn, Ya. B. (2004). Derzhavotvorchi aspekty ukrainskoi natsionalnoi idei u teoretychnii spadshchyni S. Shelukhina, *Ukrainska natsionalna ideya: realii ta perspektyvy rozvytku: zb. nauk. pr.*, Lviv, vyp. 15, pp. 90—98. (in Ukr.).
12. Yatsyshyna, O. Ya. (2004). *Hromadsko-politychna ta naukova diyalnist S. P. Shelukhina: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk.*, Zaporizhzhia, 20 pp. (in Ukr.).

Olga Katola

SERHIY SHELUKHYN (1864—1938): AN INTELLECTUAL
AND STATESMAN IN THE SERVICE OF UKRAINE

The paper seeks to explore main stages of the lifeline of S. Shelukhyn as well as characterize his public and political activities, the scholarly achievements, literary and publicistic legacy of the scholar and politician. His classical graduate studies, professional and career background of the lawyer-practician, a shaping of his social and political views and scholarly interests are revealed in the historical circumstances of that time. A particular attention has been paid to his public activities. He was an active founder and member of the socio-political organizations significantly contributing into a development of the national movement. With the beginning of the Ukrainian Revolution, S. Shelukhyn as a delegate, a leading member of the Ukrainian Party of the Socialists-Federalists to the Ukrainian parliament, the Ukrainian Central Council (Rada), was particularly engaged in social and political work. After the proclamation of the UNR, holding high-ranking state posts, he opposed the federation with Russia. The positive aspects of his political life are establishment and activities of the public organizations, scientific institutions, teaching at the Ukrainian high schools, a fruitful collaboration with the press. The S. Shelukhyn's scholarly heritage is represented here. Specifically, the studies in history and origin of the Rus-Ukraine, history of the Ukrainian law (in particular, in the field of the criminal and civil law), political sciences and so on, are presented here. The article distinguishes a particularly active scholarship of S. Shelukhyn in the émigré period. One of the biggest achievements of this historian and scholar is the making of argumentation basis for legitimization of the right of the Ukrainian people at restoration and building of the independent state. His beloved interest to literature and creative talent fostered poetry printing on the pages of many press publications, mainly of the citizen and patriotic motifs as well as translations of the belles lettres. His publicistic texts were a continuation of his social and political work. They conveyed to the readers his views, sentiments and beliefs shaping the self-consciousness of the Ukrainian nation and broadening horizons of knowledge.

Keywords: Serhiy Shelukhyn, the Ukrainian Central Council (Rada), social and political work, etatist ideology, the Ukrainian law, emigration, scholarship, publicism, literary works.